

Honfoglaláskori sírok Tiszabercelen.

(Idetartozik a XXII. tábla.)

1935. április 18-án kengyelt, csatot és zabla szárának felét hozta a nyíregyházi Jósza Múzeumba Túri Sándor paszabi tanító és elmondta, hogy ezeket a vastárgyakat Tiszabercel északnyugati részén, az úgynevezett Újsor északi végénél találták, partos helyen, ahonnan földet hordanak a községi út készítéséhez. A kengyel a bihari formához hasonlít (Hampel: *Altértümer...* 507. t.); a csat, honfoglaláskori leleteink közt kevésbé gyakori, ket-tősosztású darab, a zabla gyakori csikó-zabla típus.

Mivel ápr. 19-én, nagypénteken, a munka szünetelt, szombaton pedig Mándokra kellett utaznom, ünnepután szándékoztam a lelőhelyre kimenni. Pedig ápr. 20-án 35–40 szekér hordta a földet a megnevezett helyről, amikor 48–50 sírra akadtak. Szerecsére Túri Sándor tanító a helyszínen megjelent, hogy a leletek után érdeklőd-jön s így nemcsak a sírok mellékleteit gyűjtötte össze, hanem alaprajzot is készített azokról a sírokról, melyekben tárgyakat találtak. Tőle tudjuk, hogy nem mindegyik sírban voltak mellékletek; csak 7 sírban leltek tárgyakat, a többiben egy-c-dül a csontváz volt. Némelyik sírban két csontváz egymásra fektetve. A leletekkel rendelkező hét sírban volt: 7 nyílhegy, 4 kengyel, 8 gyöngy, 1 fülbevaló, 2 hajgyűrű, 2 zabla, 1 csat, 17 vasdarab, 7 övveret és 1 karperec, összesen: 50 tárgy.

Ugyancsak ápr. 20-án jelentette távbe-szélőn Bihari Sándor községi főjegyző az alispáni hivatalnak, hogy több csontvázra akadtak a munkások földhordás alkalmával és kérte a múzeumigazgató kiküldését.

Ápr. 23-án jelentem meg a helyszínen, ahol megállapítottam, hogy a szóbanforgó homokos part, a Tisza-töltés és a régi ref. temető között húzódik észak-dél irányában,

a régi Tiszától 150 méterre. Közelében van nyugat felől a Szöllős-domb. Megtudtam a jelenlevő öregektől, hogy ez a homokos part, legelő volt. Vizes időben itt jártak keresztül a Tiszához itatni a jószággal és a földet művelni. 1867-ig eke nem járta ezt a partot, nagy perjeffü termett rajta és juh-legelőnek használták. A Tiszán jövő szá-lasok e hely északi végében kötöttek ki, itt hordták fel a szálfát. Olyan poros, ne-héz út volt itt, hogy négy ló bírt el egy szekér fát, az is nehezen. Ezért kapta drasztikus nevét is. A kiosztás után házak épültek rajta. Az a rész, ahonnan most a földet hordják, a Szabó József és Angyal Gábor tulajdona. A földből kikerült tár-gyak a honfoglalás korából valók, ez a hely hajdan a honfoglalók temetkező helye volt. (1. kép.).

Mivel az egyes sírok általában alig 50 cm mélyen találtattak, a további földhordás újabb leletet nem eredményezett. Azért e hely északi szomszédságában, az M. Vas István telkén kezdtem ásni. Vas Istvánné elmondta, hogy akkor, mikor megvették ezt a telket és művelni kezdték, sok cserepet és hamut elhordtak innen, mint alkalmat-lan, sőt káros szemetet. Ez a magyará-zata annak, hogy ma már igen kevés cse-répdarabot találhatni itt. Az őstelep nyo-mait ma inkább az obszidián szilánkok mu-tatják, mint az edénydarabok, bár ezekből is találtunk beszédes példányokat. Honfog-laló őseink a hajdanj Tisza közelében levő őstelepbe ástott sírokba temetkeztek.

M. Vas István telkén, az általam feltárt 10 sír között 4 volt mellékletnélküli, a töb-biben 22 nyakdísz és veret, 7 gyűrű, 4 fülbevaló, 3 karperec, 2 nyílhegyet és egy kiskés darabot találtunk; összesen 39 drb tárgyat.

Valószínű, hogy a homokpart más boly-

gatatlan részében is vannak még sírok, azonban ott nem lehet ásatni a terület beültetése miatt.

A térképezett sírok így következnek:

Az 1. sírt ápr. 16-án találták meg, mindjárt a földhordás kezdetén, Szabó József telkének a délkeleti oldalán. Csontvázon kívül más nem volt benne.

2. sír. A telek északi részén. A csontváz mellékletei: kengyel (Hampel: 507. t. 30.), zabla, 1 fehér, 3 világoslila színű gyöngy, 2

3. sír. Hiányzott a csontváz koponyája és a törzse is, csak a lábszárak voltak meg. A jobb térdnél 4 rombuszalakú nyílhegy (A 1., B 1., C 1. típus) egymás mellett hegyével lefelé, a jobb bokánál pedig egy kengyel (H.: 516. t.) volt elhelyezve. A sír mélysége 50 cm.

4. sír. Az előbbtől északra 2.70 m távolságra. 50 cm mélyen egy melléklet nélküli csontváz, alatta 20 cm-rel egy másik csontváz volt. Mind a két váz kelet-

A TISZABERCELI HONFOGLALÁSKORI TEMETŐ HELYSZÍNRAJZA *

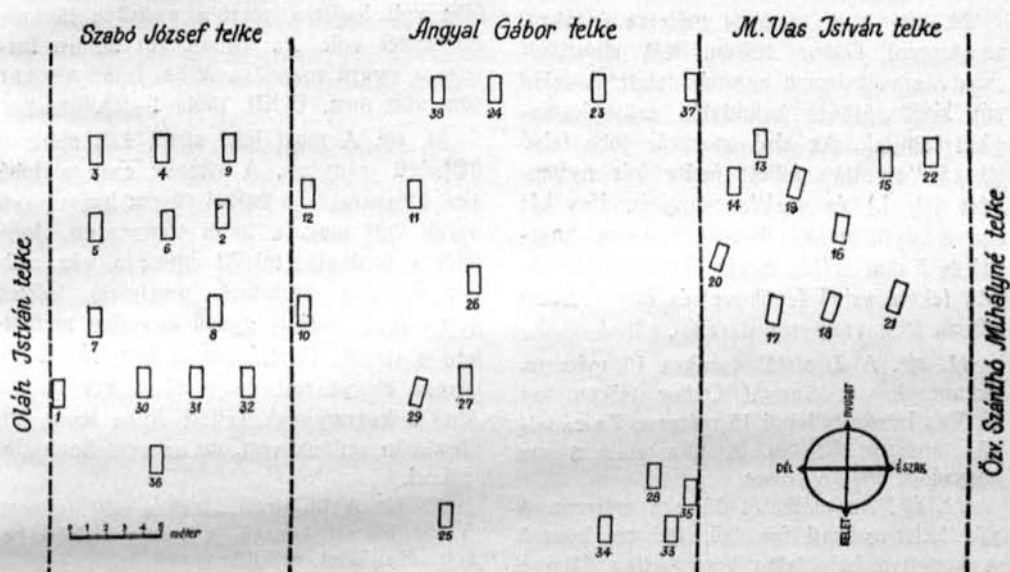

Abb. 1. kép.

szíjvég, 5 drb. övveret, nagy hajkarika, (ezek képét lásd XXII. tábla 14—18.) 2 nyílhegy (az egyik Sebestyén-féle A. 1. típus. Dolg. VIII. 196. l.), vaskarika két része, vaskés vagy páncélszűrő, tegez vasalás 3 darabja (H.: 336. t. 10.), 5 ismeretlen rendeltetésű vasdarab. Összesen 26 tárgy. Volt még e sírban őskori díszített edénytöredék és 3 obszidián szilánk.

A behozott kengyel, csat és zablaszár, hogy melyik sírból való, nem lehetett ki-nyomozni.

nyugati irányú. Az alsónak a nyakánál egy fehér, egy sötétlila színű, két apró mész- és hosszú üveggyöngy; jobbfelől a felső lábszárnál valószínűleg tegez vasalásai és ismeretlen rendeltetésű vasdarabkák kerültek elő.

5. és 6. sír. A 3. és 4. sír alatt 2.50—3 m távolságban. Az 5. sír váza kelet-nyugati irányú 175 cm hosszú, fej jobbra fordulva, jobb kéz ölbehajlítva. A 6.-ban megjegyzésre érdemes körülményt nem vettek észre, a váz szokott helyzetben volt.

7. sír. Az 5. sír alatt keletre 2.70 méterre; melléklet nélkül. A lábszárak alatt kapcsolt díszű cserepek.

8. sír. A 7. sírtől északra 6 méterre. Jobb karján 6.5 cm átmérőjű, 1.5 cm széles karperec (formája H.: 363. t. 14. sír 1.), egyik vége letörve, külső oldalán vászón nyomaival. Behoztam még az alkarcsontok három darabját, melyeket a bronz karperec zöldre festett.

9. sír. A 4.-től északra 3 méterre. Egyetlen melléklete, egy sötétkék színű gyöngy a váz bal bokájánál volt.

10. sír. A 8. sírtől 4 méterre északra, az Angyal Gábor telkén. Két elkorhadott csontváz volt benne egymás felett. A felső váz koponyájának baloldalán ezüst hajkarikát találtak. Az alsó csontváz jobb felső lábszár csontja mellett pedig két nyílhegyet (B. I.) és vaskés pengéjét. Egy hét mulva egyik munkás hozott be 13 cm hosszú és 5 mm széles, egyik végén kilyukasztott, fekete színű fenőkövet és egy 11.5 cm hosszú kés, vagy tör darabot.

11. sír. A 2. sírtől északra 10 méterre, ugyancsak az Angyal Gábor telkén, az M. Vas István telkétől 15 méterre. Ép csontváz hossza 152 cm. A váz alatt 8 cm hosszú obszidián penge.

12. sír. Az előbbtől délre 5 méterre. A váz kelet-nyugati fekvésű, 195 cm hosszú. A koponya baloldalán bronzkarika, lábánál két vaskengyel (Dolg. XII. LXX. t.) és csikózábla; jobb felől, a térdnél 4 cm átmérőjű vaskarika. A térdnél, a lábszárak között csiholó acél, közepén rajta kova, továbbá nyílhegy és ismeretlen rendeltetésű vastárgy.

13. sír. Apr. 23-án, az M. Vas István telkén, annak déli mesgyéjétől északra 3 méterre találtam meg. A kelet-nyugati irányban fekvő csontváz 184 cm hosszú. Az állkapocs egyrésze, a fogakkal, a jobb felső lábszárcsont közepénél, attól 13 cm-re délre került elő, a felső fogsor fogából néhány pedig a koponyától balra 14 cm-re.

A nyaknál és a mellen volt a legtöbb páros tagú csüngődísz, ezüst lemezből; de találtam az előbb említett állkapocsrészen is, a koponya mellett jobb felől és ettől délre 25.5 cm-re két darabot. Balról is volt egy, a váll felett 7 cm-re. Az ezüst csüngődísz zöldre festette a szegycsontot és az állkapocs fogait. A duplatagú csüngődísz 14 db és négyféle. A mellen volt még 8 kerek, füles lemez, hasonló, illetve azonos a csüngődísz felső kerek lemezével. A koponyától balra, 26 cm-re, öntött fülbevaló, melynek karikája hiányzik. A jobb keze az ölbe volt hajlítva, mert a gyűrű a lábszár fejecsenél volt. Az ujjperceket zöldre festette a gyűrű rozsdája. A bal felőli alsókar nem volt meg. (XXII. tábla 1—9.).

14. sír. A most leírt sírtől 2.22 méterre délkeleti irányban. A váznak csak a jobb alsó lábszára és a balból 19 cm hosszúságú darab volt meg, a többi elenyészett. Jobb felől a térdkalácstól 33 cm-re a váz mellett nyugvó kézfejnek megfelelő helyen nyitottvégű sodrott gyűrű egyetlen melléklete e sírnek. Baloldalon, a kar irányában. három elenyészett csont töredéket leltem. Ahol a koponyának kellett volna lenni, két obszidián szilánk volt, de az nem honfoglalás kori.

15. sír. A 13. sírtől északra 6.30 méterre. A váz 172 cm hosszú. A koponya délre nézett. Melléklet nélküli.

16. sír. Az előbbi sír keleti végétől délkeletre 2 méterre. A váz megfordítva fektetve, vagyis fejfelé keletnek, lábbal nyugatnak. A koponya délre nézett. A váz hossza 170 cm. Melléklete nem volt.

17. sír. Ismét délkeleti irányban 3.5 méterre találtuk meg. A 13. sírtől keletre 7.80 méterre volt. Mélysége 85 cm. A váz ebben a sírban is fordítva volt, tehát fejfelé keletre lábbal nyugatra. A váz hossza 157 cm. Feje északra nézett. Összeroncsolt koponyáján a baloldali csecsnuyitványon az egyik, jobb oldalon a másik fülbevaló karikát találtam. Jobb felől az alkarcsonton

nyitottvégű síma karperec, ugyanezen kéz ujján lapos gyűrű volt.

18. *sír*. Az előbbtől északra 210 cm-re. Összenyomott koponyája északnyugatnak, lába délkeletnek feküdt. A váz 143 cm hosszú. A jobb oldalon, a kézfejek megfelelően, lapos gyűrű és kiskés fába dugott nyelének töredékén kívül, mást nem találunk benne.

19. *sír*. Az előbb kibontott sírtól nyugatra 4.5 méterre, a 13. sírtól északra 2 méterre. Feje nem volt meg, a kar és lábszárcsontok látszóttak, de azok is elkorhadt állapotban. Ezek hossza 130 cm. A mellen két rombuszalakú nyílhegyet (A. 1., B. 1.) találtam észak-dél irányban elhelyezve.

20. *sír*. A 17. sírtól délnyugatra 330 cm távolságra, a telek déli mesgyéje közelében. A váz délnek nézett. Melléklete nem volt.

21. *sír*. A 18. sírtól északra 2 méterre. Mélysége 88 cm. A váz hossza 165 cm. Kerek koponyája délnek nézett. Az álla alatt, jobb felől, füllbevaló karika, jobb felső karján síma, hegyesedő végű karperec, bal alsó karján másik karperec, balról a lábszár mellé helyezett kezén, a lábszár fejecstől 10 cm-re fejes gyűrű (hasonlít a H.: 398. t. 8. ábrához) került elő. Ülbe tett jobb kezén két gyűrű, egyik lapos, másik hengeres huzalból, melyeket a lábszár fejecse mellől belülről vettem ki. A koponyával egy irányban, de 20 cm-rel magasabban, egy kis gyerekkoponya is volt a sírban.

22. *sír*. A 15. sírtól északra 190 cm-re. A váz hossza 160. cm. Előre néz. A jobb karja ülbe tett helyzetben. A fej közelében lelt obszidián szilánk az őskorból való.

Május 8-án arról értesített Turi Sándor, hogy 5-én egy kereskedő járt Tiszabercelen, aki jó pénzt ígért az embereknek a földből kikerült tárgyakért. Erre a biztatásra Vas Samu és Szabó József hozzáfogtak az ásás-

hoz és az M. Vas István mesgyéjétől 5 méterre, dél irányban, a homok part legte-
tején, találtak egy sírt, attól 5 méterre
ugyancsak délre egy másikat. Az előbbi-
ben, tehát a 23. *sírban*, Szabó József lelt
a koponya alatt egy nagy ezüst hajkarikát,
a jobb kezén ritka bevágásokkal díszített
gyűrűt, a nyak mellett világoslila gyön-
gyöt; a másikban, vagyis a 24. *sírban*,
Vas Samu a csontváz mellén 2 kisebb
ezüst hajkarikát. Május 11-én újra adott
egy világoslila gyöngyöt, mely szintén a 24.
sírban volt.

A földhordás tovább is tartott és május
15-én az Antal Gábor telke legkeletibb szé-
lén akadtak a munkások a 25. *sírra*. A ren-
des fekvésű váz koponyája északra nézett.
A nyakán volt egy 16 cm átmérőjű, két
huzalból sodrott rézkarika, horgos része
beakasztva a hurkos végébe (H.: 395. t.
25.). E karikán belül a mellen leltek 8 pá-
ros csüngőt (XXII. tábla 12—13.), a kilen-
cedik rozettáját és még nyolc rozettát
(XXII. tábla 10—11.). A karikán kívül, vagy
lejjebb nem volt egy sem. A mellen, jobb
felől, találtak még egy nyílsházat vagy kés
tövét. Jobbujján 4 mm széles, 1 mm vas-
tag, lapos, egymásrahajlott szárú gyűrű.
Bal fülénél nyitottvégű bronzkarika. Eze-
ket Bihari Sándor főjegyző május 16-án
behozta az alispán úrhoz, aki újra kiküldte
a múzeum igazgatóját a helyszínre. A ki-
menetel azonban fővárosi, derecskei és
ibrányi iskolák előre bejelentett látogatása
miatt, csak május 21-én valósult meg. Ek-
korra már újabb sírokra bukkantak a 25.
sír irányában és feljebb is, de a csontvá-
zakat előzetes utasításra nem háborgatták
meg, úgy, hogy minden tárgyat magam vet-
tem ki eredeti helyéről.

26. *sír*. Az Antal Gábor telke közepén
a Vas István mesgyéjétől délre, 12 méterre,
csaknem egysorban a 7., 8. és 10. sírral.
A koponyatető mellett két nyílhegy, a
harmadik, a jobb oldalon, az alsó karcsontot
érintette.

27. *sír.* Az előbbi sír alatt, keletre 3.5 méterre. A csontváz vállán, mindkét oldalon, egy-egy füles pitykét, a karcsontokon egy-egy síma, hegyesedő végű karperecet, a fülnél egyik oldalon fülbevalót, másikon ezüst kis hajkarikát, a mellen, a 25. sírban találhoz hasonló, páros csüngődísz, az alsó lábszár között egy nyílhegyet találtam.

28. *sír.* A most feltárt sírtól észak-keletre 10.5 méterre, az M. Vas István mesgyéjétől 2 méterre délre. A váz lábszárait elkorhadt állapotban leltük meg. A lábszárak között az ujjpercen volt egy 6 mm széles lapos bronzgyűrű és egy fülbevaló.

29. *sír.* A 28. sírtól délnyugatra 12.50 méterre a 27. mellett, 2 méterre déli irányban. A váz északnyugat-délkeletnek feküdt. Csak a bal lábszárcsont mellett volt egy 8 cm hosszú rozsdás vasdarab.

Ettől a sírtól délre s azzal egy vonalban találtuk meg a 30. *sírt.* Ugyanabban a sorban északra 2 méterre a 31. *sírt,* ismét 2 méterre a 32. *sírt.* Mind a három melékletnélküli.

33. *sír.* Távol az előbbi három üres sírtól, Angyal Gábor telkén, Vas István mesgyéjétől 1 méterre délre. Mélysége 80 cm. A váz rossz állapotban volt. Feje délre nézett, az állkapocs lecsüngött. A váz hossza 175 cm. Bal vállánál nyílhegyet (B. 1.), ugyancsak bal felől, a felső lábszár fejecse alatt, csíholó acélt, lejjebb, a térdnél, vaskés töredékét leltük.

34. *sír.* Három méterre az előbbtől délre. A váz 165 cm hosszú, alsó karcsontjai ölbe tett helyzetben. A koponya igen elkorhadt és északra nézett. A fül táján két fülbevaló volt, a bal felsőlábszár közepén, rozsdás vas, valószínűleg nyílhegy lehetett.

35. *sír.* A 33. sír északnyugati sarkánál, alig 30 cm-re, közvetlen a Vas István mesgyéjénél volt. Fejjel északra nézett. A váz hossza 175 cm; úgy a koponya, mint a csontok rossz állapotban. Karcsontok ölbe

tett helyzetben. Jobbról a medencecsont iránt nyílhegy (B. 1.), balról az alkarnál csíholó acél, a lábszárak között alul, mégis inkább a jobb alsólábszár közelében, vaskés került elő.

36. *sír.* A Szabó József telkén, a 30. sírtól keletre 2.5 méterre leltük meg. A csontváz hossza 152 cm. A koponya keletre néz. Bal füle helyén, síma, bronzfülbevaló, a bal alsókaron karperec, jobbról, a felső lábszár fejecsenél egy magasságban, de kívül, vaskés, lejjebb a térd közelében, nyílhegy (B. 1.) szárával felfelé. Az alsó lábszár csontok között két felemás kengyel (egyik H.: 339. t. 4., másik 399. t. 3.), a jobb felőlben benne voltak a láb ujjai is. A kengyel felett csíholó acél, e felett csikó zabla, a zabla mellett délről, egy emberi fog.

37. *sír.* A homokdomb legtetetjén, a 23–24. sírral egy irányban, közvetlen a Vas István mesgyéjénél. A váz hossza 95 cm. A koponya északra nézett. Jobb és bal oldalon, a fültájon, egy-egy hajkarika. A csontváz jobb oldalán, a váll felett, gyerek koponya.

38. *sír.* Ugyanabban a sorban, a 24. sírtól délre 2.5 méterre. Lábszár és koponya-töredékeken kívül mást nem találtunk.

Földhordás közben két ízben letek a munkások csontvázak mellől került tárgyakat. Első esetben hajkarikát és egy sötét-kék színű gyöngyöt, másik esetben ugyancsak hajkarikát és egy kis sötétpiros gyöngyöt.

*

Évekkel ezelőtt felhívták figyelmemet a Tiszaberceltől északnyugatra, másfél kilométerre eső Diófalapos legelő, lapos dombjára, melynek megásatása 1935. május 22-én valósulhatott meg, az időközben bejelentett és azonnal elintézendő leletek feltárása miatt. A Diófalapos, melyet északról a Tisza, keletről és délről a Holt-Tisza, nyugatról a töltés határol, 150–200 hold nagyságú. Régen erdő volt, tölgy-, szil- és éger-

fából. Az erdő kipusztítása után a Ráctemetőn inneni, kis parton álló, három díófától kapta nevét. Aztán legelő lett, ma is az. E lapos területnek a déli végén kút van. A kúttól 51 méterre alig észrevehető kis part domborodik s nem sok biztatást nyújt régészkedő embernek. Mégis, alig néhány kutatóárok meghúzása után, találtunk egy csontvázat, mely — a föld kitisztítása után — a mellette levő tárgyak szerint, honfoglaláskorinak bizonyult. A sír mélysége 54 cm. A váz hossza 169 cm. A csontváz fejfel nyugaltnak, lábbal keletnek feküdt s igen rossz állapotban volt. A koponya északnak nézett. Bal fülénél kis vékony ezüst karika, jobb vállánál kés, csiholó acél,

az acélon kova találtatott. A jobb oldali alkar közepén kis fenőkö volt. Az alsó lábszárak között két kengyel (H.: 336. t. 3.), a kisebb a jobb térdnél, a nagyobb a bal lábfejnél. A jobb alsó lábszár mellett kívül, a közepén hevedercsat feküdt. A bal lábszár végénél, oldalt, a kengyel mellett, csikószabla.

A második sírt az elsőtől délre 6 méterre leltük meg. A váz lába tompaszögben hajlott be. A koponya délre nézett. Melléklete nem volt.

A további ásatás eredményre nem vezetett.¹

Kiss Lajos.

¹ Az összefoglalást lásd a német szövegben.

Gräber aus der Landnahmezeit in Tiszabercel.

(Hierzu die Tafel XXII.).

Im April des Jahres 1935. entdeckten die Arbeiter Gräber in Tiszabercel (Kom. Szabolcs). Als der Lehrer, Sándor Turi, von den Funden hörte, erschien er sofort an dem Fundorte, rettete die zum Vorschein gekommenen Funde für das Jósamuseum in Nyiregyháza und zeichnete sogleich die Landkarte der aufgedeckten Gräber.

Unterzeichneter Museumdirektor stellte bei der Untersuchung fest, dass dieses Gebiet auf welchem die 48—50 Gräber zum Vorschein kamen, schon in der Urzeit bewohnt war und die Ungarn der Landnahmezeit begruben ihre Toten in einer Ansiedlung aus der Urzeit. Eine Tatsache, die auch aus dem in einem anderen Grabe gefundenen archäologischen Material zweifellos festzustellen war. Derzeit wurde auch diese urzeitliche Ansiedlung durch Abtragen vernichtet und man konnte keine zusammenhängenden Erscheinungen mehr beobachten.

Bei der Ausgrabung wurden ausser den erwähnten Gräbern noch 38 Gräber auf-

gedeckt; ein Teil dieser (1., 4., 5., 6., 7., 11., 15., 16., 20., 22., 30., 31., 32., 38.) war ohne Beigaben. Aus den anderen kamen die typischen Beigaben dieser Zeit zum Vorschein.

In zwei Gräbern (4., 10.) wurden auch zwei Skelette gefunden. In zwei anderen (21., 37.) war neben dem Skelett eines Erwachsenen, je ein Kinderschädel. Das Mass und die Beigabe des einen lässt darauf folgern, dass in dem Grabe eine mit ihrem Kinde begrabene Mutter lag, das andere weist eher darauf hin, dass hier ein grösseres und ein kleineres Kind gemeinsam begraben wurden.

Die Richtung der gut beobachteten Skelette ist ost-westlich (4., 5., 6., 12., 13.), west-östlich (16., 17.), nordwest-südöstlich (18., 29.). Die anderen folgen, mit mehr oder weniger Abweichung, der Richtung der ersten Gruppe.

Die Länge der Skelette wechselt zwischen 152—195 cm. Die Höhe der Frauen zeigt 152—160 cm., die Höhe der Männer